Odklikni!

Ustavimo spletno nasilje nad ženskami in dekleti

Učni načrt za izvedbo delavnic Odklikni!

Sofinancira Program za pravice, enakost in državljanstvo Evropske unije

ODKLIKNI
Ustavi spletno nasilje nad ženskami in dekleti.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

Uredila: Ajda Petek

Izdajateljica: Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani – Center za družboslovno informatiko,

Kardeljeva ploščad 5, 1000 Ljubljana (v okviru projekta Odklikni! Ustavimo spletno nasilje nad ženskami in dekleti)

Založila: Fakulteta za družbene vede, Založba FDV

Lektoriranje: Ksenija Pečnik

Oblikovanje: Bojan Senjur

Prelom: Marko Jelovšek

Leto izdaje: november 2019

Brezplačna publikacija

Publikacija je dostopna na: http://odklikni.enakostspolov.si/o-projektu

Ta publikacija je bila izdana s finančno podporo Programa za pravice, enakost in državljanstvo 2014–2020 Evropske unije. Za vsebino publikacije odgovarja izključno izdajateljica Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani, in kot taka ne more biti v nobenem primeru razumljena kot odraz pogledov Evropske komisije.

Sofinancira Program za pravice,
enakost in državljanstvo
Evropske unije

Zahvala Tjaši Jerman Kuželički,
Evi Al Hawat in Mateji Strašek
za pomoč pri zasnovi vsebine
učnega načrta za delavnice
Odklikni!.

KAZALO

O projektu Odklikni! **7**

O učnem načrtu. **8**

Zakaj se izobraževanje in ozaveščanje mladih izplačata? **10**

KAJ JE POKAZALA RAZISKAVA ODKLIKNI! MED SLOVENSKO ŠOLSKO MLADINO? 10

EVALVACIJE IN IZKUŠNJE IZ DELAVNIC ODKLIKNI! 11

Priporočila za izvedbo delavnice **12**

Vsebina delavnice – učni načrt **14**

1. sklop: UVOD IN DOGOVOR O SODELOVANJU (prosojnici 1 in 2) 15

Prosojnica 1: Spletno nasilje nad dekleti: prepoznaj in ukrepaj! 16

Prosojnica 2: Dogovor o sodelovanju 17

2. sklop: NASILJE (prosojnice od 3 do 5) 19

Prosojnica 3: Kaj je nasilje? 20

Prosojnica 4: Definicija nasilja 21

Prosojnica 5: O nasilju 22

3. sklop: SPLETNO NASILJE (prosojnice od 6 do 11) 23

Prosojnica 6: Primer spletnega nasilja 24

Prosojnica 7: Ali prepoznaš spletno nasilje? 26

Prosojnici 8 in 9: Oblike spletnega nasilja 27

Prosojnica 10: Posledice spletnega nasilja 29

Prosojnica 11: Posledice spletnega nasilja 30

4. sklop: SPLETNO NASILJE ZARADI SPOLA IN SPOLNI STEREOTIPI (prosojnice od 12 do 17) 31

Prosojnica 12: Seksistične strategije na spletu 32

Prosojnica 13: Zakaj je na spletu več nasilja nad ženskami? 34

Prosojnica 14: Od spolnih stereotipov do nasilja 35

Prosojnica 15: Spletno nasilje zaradi spola 37

Prosojnica 16: Seksualizacija in njen vpliv na spletno nasilje nad dekleti– za srednje šole 38

Prosojnica 17: Podprimo enakost spolov 39

5. sklop: UKREPANJE OB SPLETNEM NASILJU ZARADI SPOLA (prosojnice od 18 do 22) 40

Prosojnica 18: Kako lahko ustavimo spletno nasilje? 41

Prosojnica 19: Udeleženi v spletnem nasilju 42

Prosojnica 20: Bodimo etični 44

Prosojnica 21: Empatija 45

Prosojnica 22: Kam po pomoč? 47

6. sklop: ETIČNI KODEKS OBNAŠANJA NA SPLETU (prosojnica 23) 48

Prosojnica 23: Etični kodeks obnašanja na spletu 49

Zadnja prosojnica: Logotipi projekta Odklikni! 50

O PROJEKTU ODKLIKNI!

Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti (MDDSZ) ter Fakulteta za družbene vede (FDV) Univerze v Ljubljani sta skupaj z Ministrstvom za notranje zadeve (MNZ) – Policijo in Ministrstvom za pravosodje (MP) – Centrom za izobraževanje v pravosodju (CIP) od julija 2017 do konca leta 2019 izvajala projekt Odklikni! Ustavimo spletno nasilje nad ženskami in dekleti, ki ga sofinancira Evropska unija v okviru Programa za pravice, enakost in državljanstvo 2014–2020. Dostopnost ter množična uporaba interneta in družbenih medijev sta se v zadnjem času močno povečala, zato spletno nasilje predstavlja naraščajoč problem, ki pa so mu po raziskavah bolj izpostavljena dekleta in ženske. Kljub temu ne gre za ločen pojav nasilja, temveč za eno od oblik nasilja nad ženskami, ki je pogosto povezana tudi z drugimi pojavnimi oblikami nasilja, kot so zalezovanje, spolno nadlegovanje, psihično nasilje in intimnopartnersko nasilje.

Namen projekta je nadgraditi obstoječe nacionalne dejavnosti za preprečevanje spletnega nasilja z vključitvijo vidika spola v učna in ostala gradiva, izobraževanja in izobraževalne module ter priporočila in ukrepe.

Pričakovani rezultati projekta:

- večja senzibilnost in ozaveščenost o obstoju spolnih stereotipov in uporabi seksizma na internetu ter spremenjen odnos do preprečevanja spletnega nasilja,
- izboljšano znanje in občutljivost mladih za prepoznavanje, preprečevanje in zaščito pred spletnim nasiljem,
- izboljšano praktično znanje strokovnjakov in strokovnjakinj glede preprečevanja nasilja, zaščite žrtev in kaznovanja povzročiteljev in povzročiteljic ter bolj senzibilno in primernejše poročanje o spletnem nasilju v medijih,
- izboljšana ozaveščenost in znanje mladih, (potencialnih) žrtev, ranljivih skupin, staršev, (potencialnih) povzročiteljev in povzročiteljic ter prič o spletnem nasilju (tveganje, pravice, možnost prijave, podporne storitve itd.),
- izboljšana ozaveščenost o obstoju in uporabi ukrepov ter dobrih praks za preprečevanje spletnega nasilja na nacionalni in evropski ravni.

Spletna stran in družbena omrežja projekta Odklikni!:

- spletna stran: http://odklikni.enakostspolov.si/
- Facebook: https://sl-si.facebook.com/enakostspolov/
- Instagram: https://www.instagram.com/enakost_spolov/?hl=en
- Twitter: https://twitter.com/enakost_spolov
- Snapchat: Enakost spolov

O UČNEM NAČRTU

Učni načrt je bil pripravljen v okviru projekta Odklikni! Ustavimo spletno nasilje nad ženskami in dekleti. Namenjen je stroki, ki dela z mladimi, predvsem šolskim ter mladinskim delavkam in delavcem. Vsebuje informacije in pojasnila o vzrokih, oblikah, posledicah in ukrepanju ob spletnem nasilju zaradi spola in dopolnjuje predstavitev v 23 prosojnicah za izvedbo delavnic.

Učni načrt je bil izdan kot priloga obsežnejšemu Priročniku za strokovnjakinje in strokovnjake, ki delajo z mladimi. Ta je na voljo v tiskani obliki in na spletnih straneh Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti: http://odklikni.enakostspolov.si/o-projektu/.

Namen učnega načrta je usposobiti in opremiti stroko z znanjem in orodji:

- za izvajanje delavnic in pogovor z mladimi o spletnem nasilju zaradi spola,
- za predajanje znanja mladim o prepoznavanju spletnega nasilja nad ženskami in dekleti in o posledicah takega nasilja,
- za ozaveščanje (potencialnih) udeležencev in udeleženk v spletnem nasilju za pravilno ravnanje pri preprečevanju in pomoči žrtvam.

Ključna sporočila, ki jih želimo prek učnega načrta predati mladim, so:

- spletno nasilje in nadlegovanje žensk in deklet sta obliki nasilja zaradi spola. Obe sta nedopustni in izvirata iz spolnih stereotipov in predsodkov, ki so še vedno prisotni v naši družbi;
- podpiranje enakosti spolov in zoperstavljanje spolnim stereotipom je najboljši način za boj proti spletnemu nasilju nad ženskami in dekleti;
- zelo pomembno je tudi aktivno sodelovanje fantov in moških in njihova zaveza, da ne bodo povzročali, delili, komentirali ali molčali o spletnem nasilju nad ženskami in dekleti;
- spletno nasilje in nadlegovanje zaradi spola naj žrtve ali priče prijavijo učiteljicam in učiteljem, staršem, policiji ali drugim ustreznim organom;
- razvijanje čuječnosti (zavedanja sebe in svojih občutkov) in empatije (prepoznavanje občutkov drugih) je ključnega pomena za preprečevanje spletnega nasilja nad ženskami in dekleti in tudi za prepoznavanje in ukrepanje, ko se tako nasilje že dogaja.

Priročnik je sestavljen iz dveh delov: 23 prosojnic in učnega načrta, ki sta oba razdeljena v šest tematskih sklopov. Za vsako od 23 prosojnic najdete v učnem načrtu točna navodila za izvedbo (v pokončni pisavi) in točne navedbe, kaj povedati pri posamezni prosojnici *(v ležeči pisavi)*. V navodila pri posameznih prosojnicah so vključene tudi izkušnje in odzivi mladih iz izvedb teh delavnic v okviru projekta Odklikni! (izvedli smo jih 180-krat v slovenskih osnovnih in srednjih šolah), kar vam lahko olajša delo z mladimi.

SKLOP	NASLOV	VSEBINA	PROSOJNICE
1. sklop	UVOD IN DOGOVOR O SODELOVANJU	Kratka predstavitev tematike in vzpostavitev varnega in zaupnega okolja znotraj skupine mladih in v odnosu do osebe, ki delavnico izvaja.	Prosojnici 1 in 2
2. sklop	NASILJE	Splošna opredelitev, kaj je nasilje in kdo ga opredeljuje.	Prosojnice od 3 do 5
3. sklop	SPLETNO NASILJE	Opredelitev pojma spletnega nasilja, njegovih oblik in posledic.	Prosojnice od 6 do 11
4. sklop	SPLETNO NASILJE ZARADI SPOLA IN SPOLNI STEREOTIPI	Opredelitev oblik in vzrokov spletnega nasilja zaradi spola.	Prosojnice od 12 do 17
5. sklop	UKREPANJE OB SPLETNEM NASILJU ZARADI SPOLA	Definiranje udeleženih v spletno nasilje zaradi spola in njihovih vlog ter krepitev moči mladih za etično in empatično ravnanje v primerih spletnega nasilja zaradi spola.	Prosojnice od 18 do 22
6. sklop	ETIČNI KODEKS OBNAŠANJA NA SPLETU	Aktivnost: priprava lastnega etičnega kodeksa obnašanja na spletu.	Prosojnica 23

ZAKAJ SE IZOBRAŽEVANJE IN OZAVEŠČANJE MLADIH IZPLAČATA?

KAJ JE POKAZALA RAZISKAVA ODKLIKNI! MED SLOVENSKO ŠOLSKO MLADINO?

V okviru projekta Odklikni! je Fakulteta za družbene vede spomladi 2018 izvedla raziskavo o razširjenosti in prepoznavanju spletnega nadlegovanja med osnovnošolkami in osnovnošolci zadnjega triletja ter srednješolkami in srednješolci. V raziskavo je bilo vključenih 2991 učenk in učencev (49 % deklet) in 2173 dijakinj in dijakov (46 % deklet) iz vseh slovenskih regij.

Več rezultatov iz raziskave Odklikni!, ki vam lahko pomembno pomagajo pri razumevanju stališč in odnosa mladih do nasilja, najdete v Odklikni! Priročniku za strokovnjakinje in strokovnjake, ki delajo z mladimi. Spodaj pa predstavljamo nekaj rezultatov ankete, ki nedvomno kažejo, da lahko z izobraževanjem in ozaveščanjem mladih, zmanjšamo pojavnost nasilja med njimi.

PREPOZNAVANJE NASILJA

Zmanjševanje tolerance do nasilja je še posebej pomembno pri fantih. V Odklikni! raziskavi med slovenskimi mladimi so dojemanje spletnega nasilja kot način zabave s prijatelji fantje navajali kot najpogostejši dejavnik za to, da so izvajali spletno nasilje. Skoraj tretjina je to navedla kot razlog, naslednja četrtina pa je kot vzrok svojega početja navedla »Ker me to zabava«. Podobno so se fantje počutili, če so bili žrtve spletnega nadlegovanja (»Bilo mi je vseeno«, »Bilo mi je smešno«). In se tako tudi odzivali na nadlegovanje (»Naredil nisem nič«, »Naredil nisem nič, ker je to le zabava«). Tukaj se odpira veliko prostora za delo s fanti in spreminjanje njihovih stališč, vrednot in odnosa do nasilja.

PREPOZNAVANJE POSLEDIC NASILJA

O pomembnosti ozaveščanja mladih o posledicah spletnega nasilja nam zelo veliko pove spodnja tabela. Več kot petina mladih, ki ima stališče, da spletno nadlegovanje sploh nima posledic, je v zadnjih dveh mesecih vsak dan nekoga nadlegovalo! Odstotki tistih, ki so vsak dan nekoga nadlegovali, pa so neprimerljivo manjši med mladimi, ki menijo, da ima spletno nasilje zelo hude posledice – manj kot 1 %, in med mladimi, ki menijo, da ima spletno nadlegovanje manjše posledice – 3,4 %.

Slika je jasna: mladi, ki se zavedajo, da ima spletno nadlegovanje lahko zelo hude posledice, tega v veliki večini (94%) ne počnejo, medtem ko skoraj polovica mladih (48,8%), ki meni, da spletno nadlegovanje sploh nima posledic, druge nadleguje prek spleta.

Kakšne posledice ima po tvojem mnenju nadlegovanje preko interneta ali mobilnih telefonov za žrtev?				
Ali si ti v zadnjih dveh mesecih koga nadlegoval preko mobilnega telefona ali interneta?	Sploh nima posledic	Ima manjše posledice	Ima zelo hude posledice	Ne vem
V zadnjih dveh mesecih nisem nikogar nadlegoval/a	→ 51,20%	→ 83,90%	→ 94,10%	87,40%
To se je zgodilo samo enkrat ali dvakrat	10,40%	6,90%	3,40%	6,10%
To se je zgodilo trikrat do petkrat	4,20%	2,70%	0,60%	0,20%
Zgodilo se je približno enkrat na teden	8,70%	2,10%	0,60%	0,20%
Zgodilo se je večkrat tedensko	3,40%	0,90%	0,40%	0,80%
Dogajalo se je vsak dan	→ 22,00%	3,40%	0,90%	5,20%

Vir tabele: Raziskava Odklikni! 2018

VEDENJE PRIČ

Potreba predvsem po delu s fanti se nadalje potrjuje v delu Odklikni! raziskave o odzivih prič spletnega nadlegovanja, ki so zelo pomemben dejavnik za razplet nadlegovanja in učinke, ki ga bo nasilje imelo na žrtev. Raziskava je namreč pokazala, da je več kot dvakrat več fantov kot deklet med takimi pričami spletnega nadlegovanja, ki to nadlegovanje spodbujajo (»Smejal sem se«, »Komentiral sem nadlegovanje kot dobro idejo«, »Širil sem, da so se smejali še drugi«). Prav tako se fantje v večji meri kot dekleta vedejo kot pasivne, ignorantske priče (»Naredil nisem nič, ker se me to ne tiče« ali zato, »ker je to le zabava« ipd.). Medtem pa je med pričami, ki branijo žrtve, fantov precej (skoraj polovico) manj kot deklet.

EVALVACIJE IN IZKUŠNJE IZ DELAVNIC ODKLIKNI!

Delavnice, na podlagi katerih je bil pripravljen učni načrt (med projektom so bile v letih 2018 in 2019 180-krat izvedene na slovenskih osnovnih in srednjih šolah) smo tudi evalvirali. Spodnji graf prikazuje razliko v stališčih mladih pred in po izvedbi delavnice na njihovi šoli.

Kot lahko vidimo, se stališča mladih spreminjajo v želeno smer. Več mladih se je po delavnicah strinjalo s trditvijo, da se spletno nadlegovanje pogosteje dogaja dekletom (razlika 7 odstotnih točk). Manj jih je mnenja, da je oseba pogosto sama kriva, da jo nadlegujejo (razlika 10 odstotnih točk). In prav tako jih je bilo po delavnici manj mnenja, da so dekleta, ki objavljajo svoje fotografije na internetu, sama kriva, da jih nadlegujejo (razlika 11 odstotnih točk).

Šole, mladinski centri in druge organizacije, ki se ukvarjate z mladimi, imate možnost za učenje pravičnih obravnav in enakih možnosti ne glede na spol prek programov za preprečevanje nasilja ter ozaveščanja otrok o negativnih učinkih stereotipov in predsodkov. Raziskava DeSmet et al. (2016) je na primer pokazala, da med drugim informativni dnevi v šoli o varni rabi interneta pozitivno vplivajo na vedenje prič nasilja. Zato je spletno nasilje nad ženskami in dekleti dobro obravnavati tudi v okviru šole in drugih organizacij, ki se ukvarjajo z mladimi, in za izboljšanje vedenja prič uporabiti pristop, ki čim bolj vključuje tudi starše in splošno javnost.

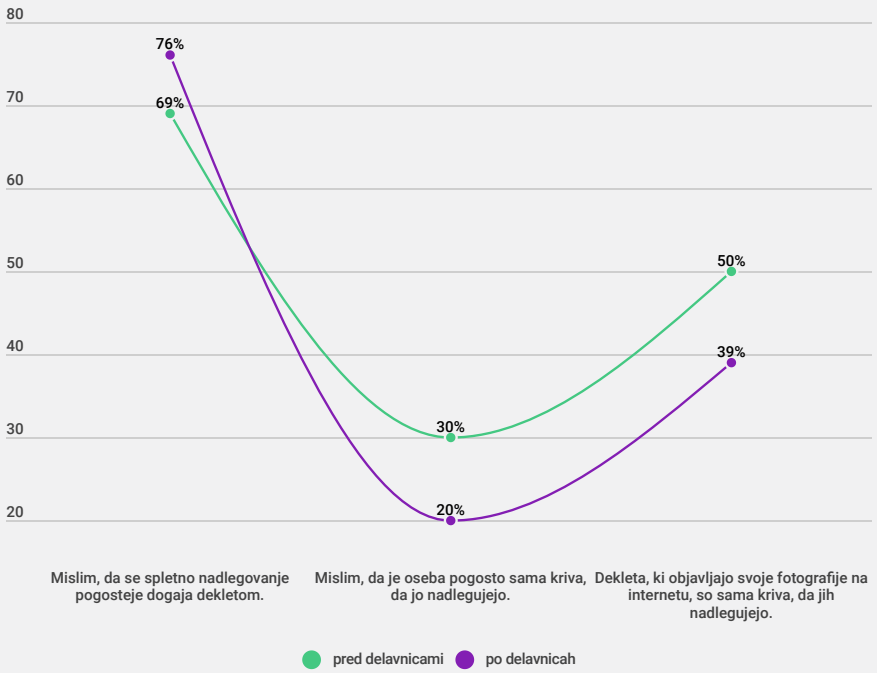

Vir slike: Raziskava Odklikni! 2018

PRIPOROČILA ZA IZVEDBO DELAVNICE

CILJNA SKUPINA

Delavnice so namenjene mladim od 12. leta starosti naprej, tako fantom kot dekletom. Po vaši presoji je možno delavnico izvesti tudi z otroki od 10. leta starosti naprej. Za mlade od 15. leta starosti naprej (srednješolska mladina) lahko tematiko še bolj poglobite na podlagi vsebin v Priročniku za strokovnjakinje in strokovnjake, ki delajo z mladimi. Dodatne vsebine, ki so primerne samo za starejšo mladino, so v učnem načrtu posebej označene.

Dobro je, da so skupine mladih, s katerimi izvajate delavnico, mešane po spolu. Zelo pomembno je, da vsebine slišijo tako dekleta (kot potencialne žrtve, priče in povzročiteljice nasilja) kot fantje (kot potencialni povzročitelji in priče nasilja). Od preventive na področju nasilja nad dekleti lahko veliko koristnega in pozitivnega pridobijo vsi.

TRAJANJE

Delavnica naj bi trajala 90 minut, vendar pa je to odvisno od sodelovanja skupine, s katero delate. Zelo pomemben del delavnice sta namreč tudi plenarna razprava in delo v skupinah, kar pa lahko v različnih skupinah traja zelo različno.

KAJ POTREBUJEMO ZA IZVEDBO:

- računalnik z internetno povezavo in možnostjo predvajanja videov,
- projektor za PPT-predstavitev,
- zvočnike za predvajanje videov,
- liste papirja in pisala za delo v skupinah,
- večji plakat in flomastre za izdelavo etičnega kodeksa.

UČNE METODE:

- metoda razlage,
- metoda razgovora in plenarne razprave,
- delo v skupinah z elementi diskusije,
- metoda prikazovanja (video).

PRIPRAVA UČILNICE

V delavnici sta zelo pomembni učni metodi plenarna razprava in delo v skupinah. Razmislite o prilagoditvi razporeditve stolov (in miz) v prostoru na način, ki bo čim bolj omogočal in olajšal tak način dela. Razprava mora vključevati vse udeležene na delavnici, delo v skupinah pa naj vključuje skupine od dva do pet udeleženih, odvisno od velikosti celotne skupine.

OBLIKOVANJE ETIČNEGA KODEKSA OBNAŠANJA NA SPLETU

Rezultat delavnice naj bi bil tudi lasten etični kodeks obnašanja na spletu, ki ga lahko skupina obesi v učilnico, skupni prostor ali podobno vidno mesto. Etični kodeks boste gradili in dopolnjevali med delavnico. Na posameznih prosojnicah so zapisani predlogi členov kodeksa, ki jih lahko skupaj s skupino tudi prilagodite in nato zapišete na plakat.

Primeri etični kodeksov, ki so nastali v okviru delavnic Odklikni!

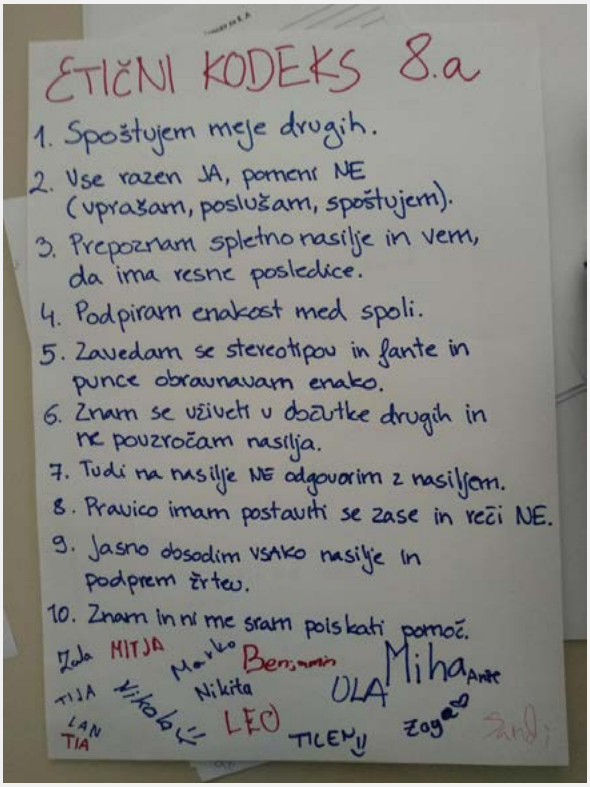

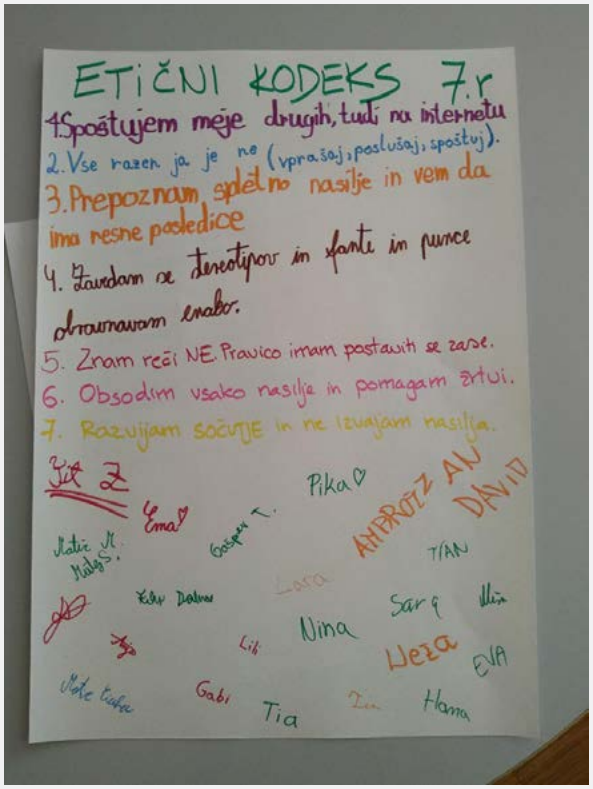

VSEBINA DELAVNICE – UČNI NAČRT

1. SKLOP: **UVOD IN DOGOVOR O SODELOVANJU** (prosojnici 1 in 2)

Prvi sklop obsega predstavitev tematike in vzpostavitev varnega in zaupnega okolja znotraj skupine mladih in v odnosu do osebe, ki izvaja delavnico.

Prosojnica 1: **Spletno nasilje nad dekleti: prepoznaj in ukrepaj!**

ZA UVOD V TEMO SPLETNEGA NASILJA NAD DEKLETI POVEJTE:

Danes se bomo pogovarjali o spletnem nasilju nad dekleti in ženskami. Ta delavnica je nastala v okviru evropskega projekta Odklikni! Ustavi spletno nasilje nad ženskami in dekleti. Naj najprej razčistimo, da se seveda nasilje dogaja tudi fantom. Tudi to je popolnoma nesprejemljivo in tudi o tem je treba govoriti. Ampak današnja delavnica se bo osredotočila na vidik spletnega nasilja zaradi spola, kdaj drugič pa se bomo/boste pogovarjali tudi o nasilju na splošno. Cilj današnje delavnice je, da se naučimo spletno nasilje nad ženskami in dekleti prepoznati, preprečiti in pravilno ukrepati, če se dogaja.

Možno je, da bodo fantje komentirali, da ta delavnica ni zanje. Opozorite jih na to, da tudi če niso v vlogi žrtve, še ne pomeni, da v tovrstnem spletnem nasilju niso udeleženi – bodisi kot priče ali pa povzročitelji. Zato je pomembno, da te vsebine slišijo vsi in tako prispevajo k spremembi na bolje.

Prosojnica 2: **Dogovor o sodelovanju**

Dogovor o sodelovanju

Aktivno sodelovanje

Bonton – spoštljiv odnos do vseh v skupini

Izbira – kaj poveš in česa ne

Zaupnost – osebno ostane zasebno

Sproščenost

Poskusite ustvariti zaupno in sproščeno vzdušje za pogovor v skupini, s katero delate. Mladim dajte navodila in se z njimi dogovorite o pravilih sodelovanja.

OSNOVNA PRAVILA POTEKA DELAVNICE

Ustvarite varno okolje, da bodo vsi čutili, da lahko delijo svoja mnenja in predloge. Vsako mnenje je pomembno, slabih predlogov ni. Vse, kar bodo mladi delili med delavnico, mora biti sprejeto spoštljivo in diskretno. Cilj pogovora je razviti poglobljeno razumevanje (in ne pasivno pritrjevanje). Delavnica je prostor, kjer se vsi učimo drug od drugega in se medsebojno podpiramo. Namen tovrstne diskusije je predstaviti, da bi moralo biti tudi spletno okolje na enak način vključujoče in dostopno za vse.

UDELEŽENIM NA DELAVNICI DAJTE NASLEDNJA NAVODILA:

- *Vljudno poslušajte in spoštujte druge, ko govorijo in ko jim odgovarjate.*
- *Govorite o svojih mnenjih in brez posploševanja (uporabljajte besede jaz/meni namesto vsi/oni/mi).*
- *Brez strahu vprašajte druge udeležence in udeleženke za pojasnila, vendar na spoštljiv in nenapadalen način.*
- *Pri opisovanju konkretnih primerov se osredotočite na primere, ne na ljudi. Uporabite besede »prijatelj, prijateljica« ali »nekdo, ki ga poznam« in ne pravih imen.*
- *Bodite pozorni tudi na svojo govorico telesa in neverbalne odgovore – ti so lahko tako nespoštljivi kot besede.*
- *Zavedajte se, da vam ni treba sodelovati v razpravah in aktivnostih, ob katerih se počutite neprijetno ali se vam zdijo preveč osebne.*
- *Zavedajte se, da nihče ne pričakuje, da boste delili svoje osebne izkušnje, vendar so dobrodošle, če jih želite deliti.*

OBČUTLJIVA VPRAŠANJA

Glede na občutljivo tematiko delavnic se lahko zgodi, da vam udeleženi zastavijo vprašanje, na katerega nimate odgovora ali vam je neprijetno odgovoriti. Lahko jim podate informacijo, da odgovora trenutno ne morete podati, vendar boste preverili in se pozanimali in jim odgovor podali kasneje. Glede nekaterih vprašanj lahko vprašate za mnenje skupino, preden podate svojega, spet za druga je primerneje, da se z osebo pogovorite na samem po delavnici, medtem ko nekatera presegajo okvir tematike delavnice in jih lahko prestavite na kakšno drugo srečanje.

Izkušnje z delavnic Odklikni! kažejo, da se razprava z mladimi zlahka razvije v zelo različne smeri. Zato je potrebna spretnost in pozornost osebe, ki delavnico vodi, da pogovor zavestno in načrtno vrača na osnovno temo.

POMEMBNO! PRIJAVITVENA DOLŽNOST

Predstavitve z razpravami na temo nasilja se lahko v skupinah mladih izkažejo za čustveno zahtevne. Mladi delijo tudi svoje težke izkušnje z nasiljem, zato je pomembno, da ustvarimo varen prostor za odprt in iskren pogovor ter spoštujemo in ne delimo naprej, kar smo izvedeli v okviru teh delavnic. Kljub temu pa smo kot oseba, ki dela z mladimi, odgovorni za njihovo dobrobit in imamo zakonsko določeno prijavitveno dolžnost. **Vsako razkritje, ki bi lahko kazalo na kaznivo dejanje, ne more ostati skrivnost. Taka dejanja je treba prijaviti pristojnim organom: centru za socialno delo, policiji ali državnemu tožilstvu.**

2. SKLOP: **NASILJE** (prosojnice od 3 do 5)

Drugi sklop obsega splošno opredelitev o tem, kaj je nasilje in kdo ga opredeljuje.

Prosojnica 3: **Kaj je nasilje?**

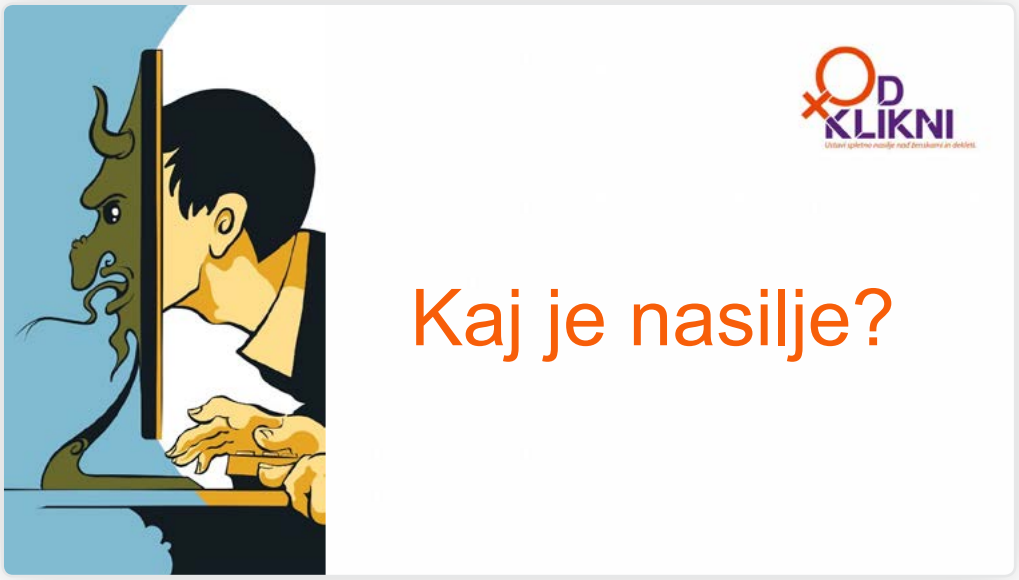

DELO V SKUPINAH

Mlade razdelite v skupine, v katerih sta od dve do pet oseb (odvisno od velikosti celotne skupine). Vsaki skupini dajte list papirja in pisala. Na voljo jim dajte nekaj minut (po izkušnjah z delavnic Odklikni! sta dve minuti običajno dovolj), da razmislijo in se pogovorijo o vprašanju »Kaj je nasilje?«. Ugotovitve naj vsaka skupina zapiše na list papirja. Po preteku časa povabite vsako skupino, da predstavi svojo definicijo nasilja, in jo skupaj pokomentirajte.

ZA SREDNJE ŠOLE

Po naših izkušnjah z delavnic Odklikni! se srednješolska mladina bolje odziva in sodeluje v plenarni razpravi kot pri delu v skupinah. Zato predlagamo, da vprašanje »Kaj je nasilje?« postavite celotni skupini in vodite razpravo v skladu z dogovorom o sodelovanju na prejšnji prosojnici.

Prosojnica 4: **Definicija nasilja**

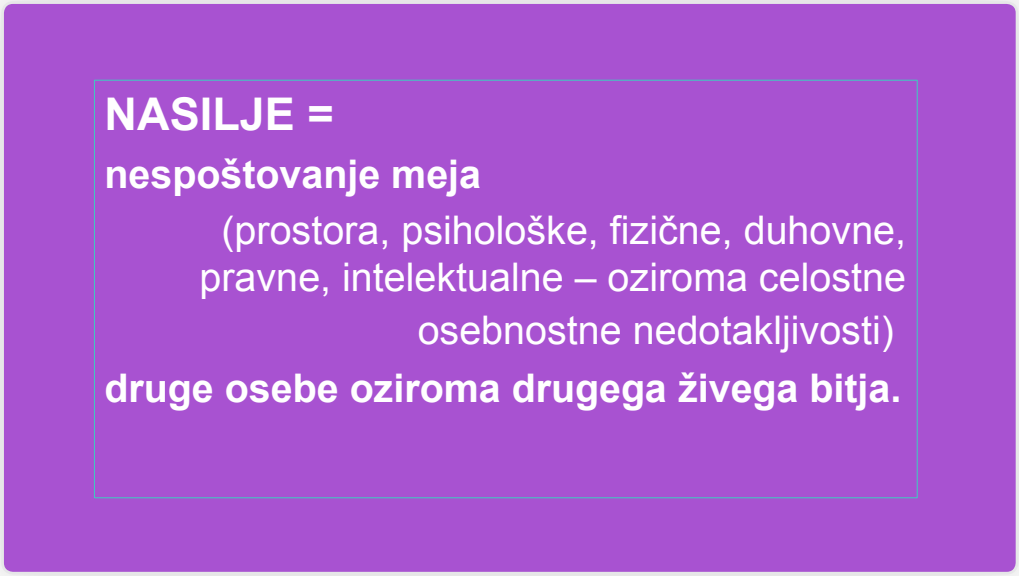

Na kratko predstavite široko definicijo nasilja na prosojnici. *Vsak od nas ima svoje osebne meje, ki jih morajo drugi spoštovati. Naše pravice in meje pa se končajo tam, kjer se začnejo pravice in meje drugih.*

Vprašajte mlade, kdo določi, kaj je nasilje. *To je vedno oseba, ki se ji nasilje/neprijetno dejanje dogaja. Ona ve, kje so njene meje in kaj je zanjo nasilje,* ***nikakor ne povzročitelj ali povzročiteljica nasilja.***

ETIČNI KODEKS OBNAŠANJA NA SPLETU

Pogovor sklenite z ugotovitvijo, da moramo spoštovati meje drugih. To je tudi prva točka etičnega kodeksa. Na plakat naj nekdo iz skupine napiše:
1. Spoštujem meje drugih, tudi na internetu!

Prosojnica 5: **O nasilju**

MLADIM PREDAJTE SPODNJA POMEMBNA SPOROČILA:

Odgovornost za nasilje je VEDNO na strani tistega, ki ga povzroča. *Kot priče nasilja moramo paziti, da ne zapademo v obtoževanje žrtve. In tudi kot žrtve nasilja lahko zaidemo v za nas zelo škodljivo past občutkov sramu, krivde in prepričanja, da smo z nečim izzvale nasilno vedenje do sebe. Zato je ključno, da se vsi zavedamo, da je razlog za nasilje vedno v povzročitelju ali povzročiteljici nasilja.*

Nasilje NIKOLI ni upravičeno. *Nihče nima pravice izvajati nasilja nad drugo osebo. Življenje brez nasilja pa je pravica vseh.* Morda bodo mladi poskušali navajati primere, v katerih je nasilje upravičeno. Razložite jim, *da je nasilje upravičeno le v samoobrambi, če nas na primer nekdo drži za vrat in duši, takrat lahko pograbimo bližnji trd predmet, da udarimo osebo le toliko, da popusti prijem, in se umaknemo na varno. V tem primeru ne govorimo o nasilju, ampak uporabi fizične sile, da dosežemo omejitev nevarnosti, saj namen tega dejanja ni poškodovanje druge osebe. V nobenem drugem primeru odgovor na nasilje z nasiljem ni ustrezen in ni prava rešitev. Nasilje je nesprejemljivo. Vedno lahko najdemo druge načine reševanja ali pa poiščemo pomoč.*

Nasilje je običajno izraz želje po PREMOČI, PREVLADI nad drugo osebo. *Torej gre za zlorabo (nedopustno uporabo) naše moči nad drugo osebo.*

3. SKLOP: **SPLETNO NASILJE** (prosojnice od 6 do 11)

Tretji sklop obsega opredelitev pojma spletno nasilje, njegovih oblik in posledic.

Prosojnica 6: Primer spletnega nasilja

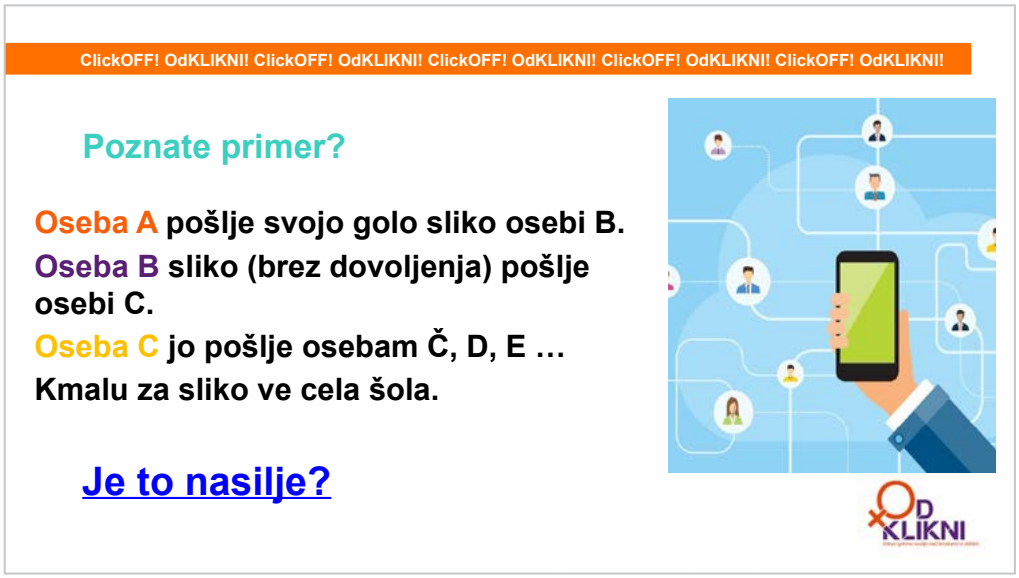

Mobilne naprave in internet nam omogočajo hitro deljenje slik in zapisov z drugimi uporabniki in uporabnicami. Vprašajte mlade in se pogovorite o tem, ali imajo izkušnje s primerom, prikazanim na prosojnici. Vprašajte jih, ali se jim zdi, da je to nasilje. Vprašajte jih tudi, katera od oseb v prikazanem primeru izvaja nasilje – oseba A, B ali C. Vprašajte jih, katerega spola so osebe A, B in C.

Izkušnje z delavnic Odklikni! kažejo, da mladi osebo A večinoma opredelijo kot osebo ženskega spola in jo etiketirajo kot »cipo«, »kurbo« ipd. (angl. slut shaming). Prav tako ji pripisujejo krivdo (angl. victim blaming) za to, da se je njena slika razširila po vsej šoli: »Zakaj je pa poslala sliko, sama si je kriva …« Krivde osebe B in osebe C ne priznavajo in ne vidijo kot nasilnega dejanja: »To vsi delajo!«

Z MLADIMI SE POGOVORITE IN JIM POJASNITE NASLEDNJE:

- *Oseba A je poslala svojo golo fotografijo kot izraz zaupanja osebi B. Oseba B ni spoštovala meje zasebnosti osebe A in jo je prestopila. Gre za zlorabo zaupanja in dejanje nasilja proti osebi A.*
- *Tudi oseba C in vsi drugi, ki so sliko delili, so povzročitelji nasilja in potencialno tudi storilci kaznivega dejanja razširjanja golih posnetkov osebe, mlajše od 18. let.*
- *Če bi oseba A želela, da njeno sliko vidijo vsi, je ne bi poslala samo osebi B, ampak bi jo sama javno objavila na družabnih omrežjih, v aplikacijah.* (Ta argument se je na delavnicah Odklikni! izkazal za mladim zelo prepričljivega in je pogosto ustavil nadaljnjo debato o tem, ali je prav razpošiljati gole slike drugih oseb na internetu.)
- *Razmislite o tem, kako se oseba A počuti, če njena gola slika kroži po šoli.*
- *Potrudimo se razumeti in spoštovati odločitve drugih (tudi če gre za nekaj, česar sami ne odobravamo, kot je pošiljanje gole slike) in jih ne obsojati, zmerjati in prezirati.*
- *Vse osebe so lahko obeh spolov.*
- *Možen scenarij tega primera je tudi ta, da je oseba A poslala svojo golo sliko osebi B, ne da bi oseba B to želela. V tem primeru je lahko tudi oseba A povzročiteljica nasilja, saj gre za obliko spolnega nadlegovanja.*

OGLED VIDEA

Klik na vprašanje »Je to nasilje?« odpre video Društva SOS »PRIVOLITEV – Vse razen ja pomeni NE«, dostopen na spletu na povezavi: https://www.youtube.com/watch?v=n4f4WLoqYmg

ETIČNI KODEKS OBNAŠANJA NA SPLETU

Po ogledu videa sklenite, da moramo vedno vprašati, poslušati in spoštovati odločitev druge osebe. Nekdo naj na plakat napiše naslednjo točko etičnega kodeksa:
2. Vse razen JA je NE (vprašam, poslušam, spoštujem)!

Prosojnica 7: **Ali prepoznaš spletno nasilje?**

DELO V SKUPINAH

Mladim znova dajte na voljo nekaj minut, da v skupinah od dve do pet oseb razmislijo in se pogovorijo o vprašanju »Katere oblike spletnega nasilja poznaš?«. Ugotovitve naj vsaka skupina zapiše na list papirja. Po preteku časa povabite vsako skupino, da predstavi svoje ugotovitve, in jih skupaj pokomentirajte.

Izkušnje z delavnic Odklikni! kažejo, da mladostniki premalo prepoznavajo, kaj vse so oblike spletnega nasilja.

ZA SREDNJE ŠOLE

Celotni skupini postavite vprašanje »Katere oblike spletnega nasilja poznate?« in vodite razpravo na to temo.

Prosojnici 8 in 9: **Oblike spletnega nasilja**

V skladu z opisi spodaj mladim, kjer je potrebno, podrobneje razložite, kaj pomenijo posamezne oblike nasilja. Opisi so povzeti po www.safe.si.

ŽALJENJE:

- **žaljiva sporočila in komentarji** – žaljenje, zmerjanje ali deljenje sovražnih vsebin, usmerjenih na točno določeno osebo (ali skupino);
- **ustvarjanje sovražnih skupin** – ustvarjanje skupine na družabnih omrežjih, v aplikacijah, klepetih z namenom širjenja sovraštva proti določeni osebi (ali skupini);
- **obrekovanje** – širjenje neresnic (laži) o žrtvi na spletu, po družabnih omrežjih, prek aplikacij za sporočanje itd.;
- **trolanje** – objavljanje žaljivih, sovražnih in provokativnih (izzivalnih) sporočil v spletnih skupnostih in klepetih z namenom izzivanja ali pritegovanja pozornosti;
- **predelave fotografij na žaljiv način** – žaljiva predelava fotografije ali video posnetka z namenom ponižanja, posmehovanja osebi na posnetku;
- **žaljivi memi –** ustvarjanje memov s fotografijami, podatki žrtve z namenom žaljenja, posmehovanja, poniževanja … Mem je obdelana fotografija ali GIF-animacija z dodanim besedilom, ki naj bi bilo smešno ali norčavo. Za mem se pogosto uporabijo fotografije z interneta brez vedenja ali privolitve upodobljenih oseb.

NADLEGOVANJE IN TRPINČENJE:

- **lažni profili** – ustvarjanje lažnega profila žrtve na družbenih omrežjih in v njenem imenu objavljanje vsebin, ki to osebo spravljajo v zadrego ali jo ponižujejo. Druga možnost je uporaba lažnega profila za prevare ali žaljenje drugih in s tem očrnitev žrtve;
- **spletno zalezovanje** – gre za ponavljajoče se, dolgotrajnejše, neželeno vzpostavljanje stika, spremljanje žrtve prek spleta (družabnih omrežij, forumov, klepetov ipd.), lahko tudi v kombinaciji s fizičnim zalezovanjem;
- **izsiljevanje** – pošiljanje izsiljevalskih sporočil, v katerih povzročitelj ali povzročiteljica od žrtve nekaj zahteva. Zelo pogosto gre za izsiljevanje za gole oz. intimne posnetke ali denar. Če pa povzročitelj ali povzročiteljica že ima intimne posnetke žrtve (ki jih je žrtev sama poslala ali so nastali v njuni pretekli zvezi), grozi, da bo te posnetke objavil/-a, če mu/ji ne pošlje denarja ali še več takšnih posnetkov ali znova vzpostavi intimno zvezo z njim/njo in podobno;
- **grožnje** – uporaba groženj in ustrahovanje žrtve prek sporočil ali javnih objav na spletu, v skrajnem primeru gre lahko tudi za grožnje s smrtjo.

IZKLJUČEVANJE:

- **izključevanje iz skupin** – skupina vrstnikov izloči vrstnika iz skupine na družbenem omrežju ali v aplikaciji za sporočanje ali pa mu prepreči vstop v skupino. V skupini se o tej osebi pogovarjajo, o čemer jo obveščajo.

ZLORABE ZASEBNOSTI:

- **fotografiranje in snemanje ter objavljanje posnetkov brez dovoljenja** – fotografiranje osebe brez njenega dovoljenja je poseg v zasebnost in tega po zakonu ne smemo izvajati. Enako velja za objavo in deljenje teh posnetkov na družbenih omrežjih ali drugje na internetu;
- **deljenje intimnih posnetkov** – objavljanje, prepošiljanje, deljenje golih fotografij ali intimnih posnetkov žrtve prek spleta;
- **kraja gesel** – pridobivanje gesla žrtve (za elektronsko pošto, mobilni telefon, račune na družbenih omrežjih ipd.) brez njene vednosti;
- **vdiranje v profile (račune)** – vdiranje (hekanje) v spletne profile žrtve na družbenih omrežjih ali račune elektronske pošte in podobno. Gre za kazniv poseg v zasebnost in bi ga lahko primerjali z vlomom v stanovanje;
- **e-blatenje (doxing)** – pridobivanje osebnih podatkov neke osebe na spletu (tudi s hekanjem) in nato razkrivanje, javno objavljanje teh podatkov, ne da bi ta oseba to dovolila. Končni cilj je množično nadlegovanje te osebe prek družbenih omrežij, elektronske pošte, celo na domačem ali službenem naslovu s strani vseh, ki vidijo te podatke;
- **zloraba zaupanja** – razkrivanje (javno na internetu ali v zaprti skupini) zasebnih informacij, ki jih je žrtev zaupala v prepričanju, da ne bodo deljene z drugimi.

Prosojnica 10: **Posledice spletnega nasilja**

DELO V SKUPINAH

Mladim znova dajte na voljo nekaj minut, da v skupinah od dve do pet oseb razmislijo in se pogovorijo o vprašanju »Kakšne so lahko posledice doživljanja spletnega nasilja za žrtve?«. Ugotovitve naj vsaka skupina zapiše na list papirja. Po preteku časa povabite vsako skupino, da predstavi svoje ugotovitve, in jih skupaj pokomentirajte.

ZA SREDNJE ŠOLE

Celotni skupini postavite vprašanje »Kakšne so lahko posledice doživljanja spletnega nasilja za žrtve?« in vodite razpravo na to temo. Izkušnje z delavnic Odklikni! kažejo, da mladi naštevajo samo zelo resne in ekstremne posledice spletnega nasilja (npr. depresija, samopoškodovanje, samomor). V razpravi jih spodbujajte k razmišljanju o bolj subtilnih znakih, kot so sram, žalost, občutek izključenosti, nepripadnosti, slab uspeh v šoli ...

Prosojnica 11: **Posledice spletnega nasilja**

Izkušnje z delavnic Odklikni! kažejo, da mladi pri skupinskem delu na prejšnji prosojnici naštevajo samo zelo resne in ekstremne posledice spletnega nasilja (npr. depresija, samopoškodovanje, samomor). Bolj subtilnih znakov, kot so žalost, slabo počutje, sram, zaskrbljenost, jeza, nespečnost, občutek osamljenosti, izločenosti, nepripadnosti, ne navajajo. Zato je pomembno, da jih senzibilizirate tudi za prepoznavanje in priznavanje teh posledic kot resnih. Naj jih ne jemljejo zlahka, saj so za žrtev pomembne in zaradi njih trpi ter potrebuje pomoč. Seveda pa so lahko posledice spletnega nasilja zelo hude. Za take primere mladi slišijo tudi iz medijev.

ETIČNI KODEKS OBNAŠANJA NA SPLETU

Po pogovoru sklenite, da moramo prepoznati spletno nasilje in se zavedati, da ima lahko resne posledice. Nekdo naj na plakat napiše naslednjo točko etičnega kodeksa:

3. Prepoznam spletno nasilje in vem, da ima resne posledice!

KOT UVOD V NASLEDNJO PROSOJNICO MLADIM POVEJTE PODATEK:

Raziskave so pokazale, da so ženske in dekleta kar 27-krat pogosteje žrtev spletnega nasilja kot fantje in moški.

4. SKLOP: **SPLETNO NASILJE ZARADI SPOLA IN SPOLNI STEREOTIPI** (prosojnice od 12 do 17)

V četrtem sklopu so opredeljene oblike in vzroki spletnega nasilja zaradi spola.

Prosojnica 12: **Seksistične strategije na spletu**

Primeri seksističnih strategij na spletu, ki skušajo utišati ženske in dekleta:

- pokroviteljski odnos do žensk in deklet
- pretvarjanje, da je edina naloga žensk kuhanje in skrb za dom
- merjenje vrednosti ženske s tem, koliko so privlačne za moške
- telesno sramotenje
- spolno sramotenje (slut-shaming)
- grožnje s spolnim nasiljem in zastraševanje
- obtoževanje žrtve, ne nasilneža (victim-blaming)

MLADIM RAZLOŽITE NASLEDNJE:

Dekleta in ženske so v spletnih razpravah, na družabnih omrežjih, pri igranju spletnih iger itd. lahko tarče določenih oblik neprijetnosti in nasilja, ki se fantom in moškim dogajajo neprimerljivo redkeje. Gre za seksizem, kar pomeni predsodke na osnovi spola (o čemer bomo več razložili v nadaljevanju). Cilj tega pa je z diskreditiranjem in omalovaževanjem deklet doseči njihovo utišanje in umik iz aktivnega spletnega življenja.

Po potrebi razložite posamezno strategijo s pomočjo spodnjih opisov:

- **Pokroviteljski odnos (angl. mansplaining):** o tem govorimo, ko moški ženskam razlagajo svet s pretirano enostavnimi besedami, kot da so otroci, »da bodo laže razumele«. Razlagajo stvari, ki jih pravzaprav vsakdo pozna, oz. tudi stvari, ki jih določena ženska očitno pozna. S tem se ne priznava znanja žensk in deklet, njihovi argumenti so na splošno ovrženi.
- **Pretvarjanje, da je edina naloga žensk kuhanje in skrb za dom:** gre za odrekanje pravice žensk, da izrazijo svoje mnenje, s tem, da se jih opozarja na preteklo vlogo v družbi (»pojdi raje kuhat«) in njihov domnevno nižji položaj v družbi.
- **Telesno sramotenje** pomeni žaljenje druge osebe zaradi njenega telesa, na primer objava žaljivih/napadalnih in podlih pripomb glede velikosti, teže ali videza osebe. Dekleta so veliko pogosteje tarča takšnega sramotenja kot fantje.

- **Spolno sramotenje (angl. *slut-shaming*)** pomeni kritiziranje žensk in deklet, ki naj bi s svojim obnašanjem ali videzom kršila pričakovanja družbe glede primernega spolnega vedenja. Zaradi stila oblačenja ali načina življenja (zlasti spolnega) se jim pripisuje, da so »kurbe«. S tem seksističnim sramotenjem se jih ponižuje in diskreditira.
  Tako telesno kot spolno sramotenje sta strategiji za utišanje deklet na spletu. Tudi če gre pri spletnem pogovoru/razpravi za popolnoma drugačne teme, se pozornost obrne na njihovo telo in spolnost. Cilj je, da se ženske in dekleta počutijo nelagodno, se sramujejo in se umaknejo iz pogovorov.

- **Merjenje vrednosti ženske s tem, koliko je privlačna za moške:** gre za obravnavo žensk in deklet, kot da so spolni objekti in ne osebe s svojim mnenjem in pravicami. S tem se ženske in dekleta postavlja v podrejen položaj in se jih reducira zgolj na njihovo seksualno dimenzijo. Cilj tega je diskreditacija njihovega mnenja, omejevanje izražanja žensk in deklet ter onemogočanje njihove aktivne participacije na spletu, v družbi.

- **Grožnje s spolnim nasiljem in zastraševanje:** gre za poskus omejevanja svobode, podrejanja in poniževanja žensk in deklet na spletu prek zastraševanja s spolnim nasiljem, posilstvom. Cilj je umik ženske ali dekleta iz spletnih pogovorov, razprav, omrežij, iger itn. Tak način je še posebej prisoten pri ustrahovanju žensk in deklet, ki igrajo spletne igre. Veliko se jih zaradi tega umakne iz teh spletnih skupnosti ali skrivajo svojo identiteto z moškim vzdevkom. Tako zastraševanje je zelo prisotno na spletu tudi proti ženskam v politiki in na drugih pomembnih položajih v družbi.

- **Obdolževanje žrtve (angl. victim-blaming):** gre za valjenje krivde in odgovornosti za nasilje, ki jim je bilo povzročeno, na žrtve, iskanje razlogov, kaj so morda same naredile, da so izzvale nasilje nad sabo oz. celo česa niso naredile, da bi se nasilju izognile. Na primer: »Zakaj je objavljala take fotografije?« – »Saj sama provocira!« – »Zakaj je odgovarjala na komentarje, bolje bi bilo, da je tiho« in podobno.

Prosojnica 13: **Zakaj je na spletu več nasilja nad ženskami?**

DELO V SKUPINAH

Mladim znova dajte na voljo nekaj minut, da v skupinah od dve do pet oseb razmislijo in se pogovorijo o vprašanju »Zakaj je (na spletu) več nasilja nad ženskami?«. Ugotovitve naj vsaka skupina zapiše na list papirja. Po preteku časa povabite vsako skupino, da predstavi svoje ugotovitve, in jih skupaj pokomentirajte.

Izkušnje z delavnic Odklikni! kažejo, da bo precej odgovorov vsebovalo tudi spolne stereotipe, predsodke, seksizem in seksualizacijo: »Ker so ženske nežnejše, ker so šibkejše, ker to dopustijo, ker so neumnejše, ker se ne znajo postaviti zase, ker so seksi ...« »Ker so moški močnejši, pametnejši in sposobnejši, ker so fantje potrebni ...« Zato mladim povejte naslednje: *Večina vaših odgovorov je stereotipov. Poglejmo, kaj so stereotipi in zakaj moramo biti nanje pozorni, saj se lahko v določenih primerih stopnjujejo do nasilja.*

ZA SREDNJE ŠOLE

Celotni skupini postavite vprašanje »Zakaj je (na spletu) več nasilja nad ženskami?« in vodite razpravo na to temo.

Prosojnica 14: **Od spolnih stereotipov do nasilja**

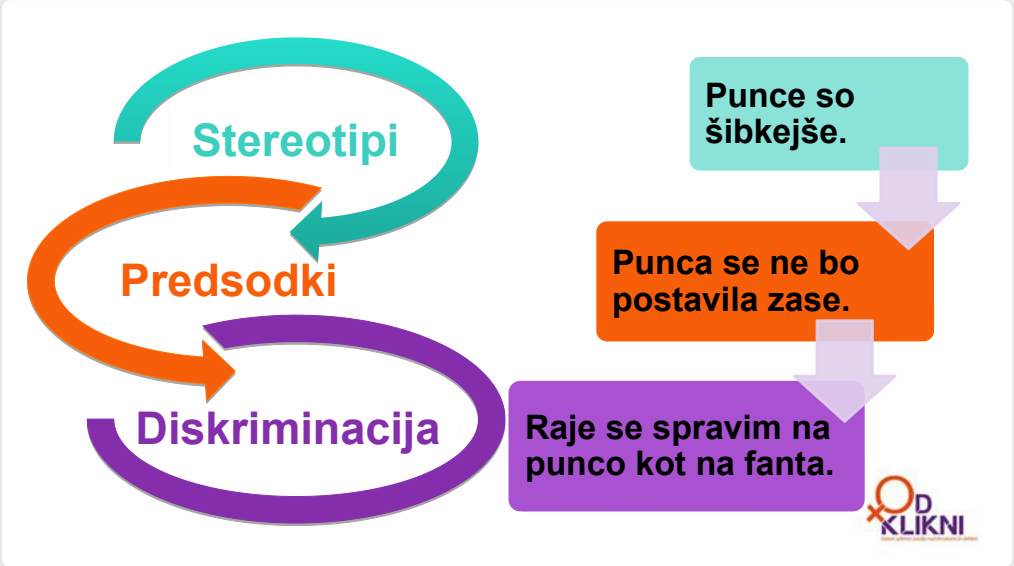

Mladim najprej podrobneje razložite pojme spolni stereotipi, predsodki in diskriminacija.

1. **Spolni stereotipi** so posplošene in poenostavljene predstave o značilnostih in vlogah žensk in moških, na primer ženske so nežne, čustvene, prijazne, občutljive, skrbne ipd., medtem ko so moški močni, pogumni, dominantni, vplivni, razumni ipd. V resničnem življenju niti vse ženske niti vsi moški ne ustrezajo prejšnjim opisom. Stereotipov se pogosto ne zavedamo, ampak jih sprejemamo kot samoumevne in se skladno z njimi tudi obnašamo. Na tak način lahko ne živimo svojih pravih potencialov, ampak se prilagajamo družbenim pričakovanjem. Zato so stereotipi lahko škodljivi in omejujoči tako za moške kot ženske. Spolni stereotipi so prisotni vsepovsod: v družini, v vrtcu, v šoli, pri prostočasnih dejavnostih, na delovnih mestih, v medijih, v politiki, kulturi itd.

2. **Spolni predsodki in seksizem** so tako kot stereotipi neupravičena, neargumentirana in nepreverjena stališča oz. napačne sodbe o ljudeh različnih spolov, za razliko od stereotipov pa jih spremljajo še močna čustva. Zato so tudi nevarnejši in odpornejši na spremembe od stereotipov. Sprožajo jezo, sovraštvo, odpor, pa tudi občutek zadoščenja in se kažejo v nespoštljivem, nestrpnem, ponižujočem ali prezirljivem odnosu. Pogosto z njimi upravičujemo dejanja agresije, sistematičnega nasilja, diskriminacije.

3. **Spolna diskriminacija** je neupravičeno neenako obravnavanje različnih spolov, ki ima za posledice izključenost, marginalizacijo. Tudi spletno nasilje nad ženskami in dekleti je oblika spolne diskriminacije in lahko vodi k temu, da se ženske in dekleta umaknejo iz spletnih aktivnosti, njihov glas ni slišan, s čimer so prikrajšane za pravice in priložnosti.

PRIMER:

Ponazorimo še s primerom. Imamo dekle in fanta, ki sta par. Fant se na zabavi spogleduje z drugo sošolko. Njegovo dekle je jezno in se želi maščevati. Zaradi stereotipa v naši družbi, da so punce šibke, ima predsodek, da se punca ne bo postavila zase. Zato na spletu raje napade sošolko, kot da bi se pogovorila s svojim fantom. Tako je sošolka zaradi stereotipov obravnavana slabše kot fant, celo deležna nasilja, čeprav je v resnici fant tisti, ki je zlorabil zaupanje svojega dekleta in ni spoštoval njunega odnosa – to je diskriminacija.

Vprašajte mlade, ali lahko navedejo še kakšen primer, kako lahko stereotipi prerastejo v diskriminacijo.

OGLED VIDEOV ZA SREDNJE ŠOLE:

1. Klik na zeleno puščico pri stereotipih odpre video Evropskega inštituta za enakost spolov (EIGE) »Spolni stereotipi in izobrazba (Gender stereotypes and education)« dostopen na spletu na povezavi: https://www.youtube.com/watch?v=nrZ21nD9I-0 Video je dobra iztočnica za razpravo o izbiri poklica in karieri. Smo si ju izbrali iz svobodne volje?
2. Klik na oranžno puščico pri predsodkih odpre video podjetja Always »Run like a girl«, dostopen na spletu na povezavi: https://www.youtube.com/watch?v=XjJQBjWYDTs

Prosojnica 15: **Spletno nasilje zaradi spola**

MLADIM POJASNITE:

Spolni predsodki so škodljivi za vse. Tudi moški in fantje so deležni spletnega nasilja zaradi spola, vendar spolni predsodki pogosteje pripeljejo do nasilja nad ženskami in dekleti. Izraz nasilje zaradi spola uporabljamo za vse oblike nasilja, ki so posledica neenakosti med spoloma in so usmerjene proti osebi zaradi njenega spola. Stereotipi in predsodki, ki ženskam pripisujejo podrejen družbeni položaj, legitimirajo tudi nasilje proti njim. To pomeni, da te nekdo nadleguje, žali samo zato, ker si punca in/ali ker si drugačna, kot tvoja okolica pričakuje. Nasilje zaradi spola vključuje kakršnokoli obliko nasilja ali zlorabo, ki povzroča (fizično, psihično, spolno) bolečino ali trpljenje. Kot smo že prej povedali, gre pri nasilju za zlorabo moči ene osebe nad drugo osebo z namenom nadvlade, tudi dekleta do dekleta, npr. ko želi ena onemogočiti drugo, ker je v nečem dobra oz. uspešna/uspešnejša.

Vprašajte mlade, ali so že kdaj imeli občutek, da so nadlegovani, postavljeni v neprijetno situacijo ali degradirani samo zaradi spola?

VSEBINA ZA SREDNJE ŠOLE

Na splet se širi tudi intimnopartnersko nasilje. To je nasilje, ki ga izvaja ena oseba nad svojo trenutno ali bivšo partnerko ali partnerjem. Žrtve nasilja v intimnopartnerskih zvezah so v največji meri ženske in dekleta, več povzročiteljev pa je moških oziroma fantov.

Sodobne tehnologije podpirajo klasične oblike nasilja, ker omogočajo dodatne posege v intimnost, npr. aplikacije za sledenje, nedovoljeno širjenje intimnih posnetkov, zlorabe kreditnih kartic ... V spletno intimnopartnersko nasilje sodijo tudi zahteve, da partner/-ka z nami deli svoja gesla za dostop do spletnih računov, profilov, mobilnega telefona, zalezovanje in omejevanje njenih/njegovih spletnih komunikacij in tudi ustvarjanje lažnih profilov bivše partnerke/-ja z namenom žaljenja, sramotenja, obrekovanja.

Prosojnica 16: **Seksualizacija in njen vpliv na spletno nasilje nad dekleti–** za srednje šole

Vsebina te prosojnice je primerna za srednješolsko mladino. Po presoji jo lahko uporabite tudi za starejše otroke v osnovni šoli.

KOT UVOD MLADIM POVEJTE:

Naša družba, mediji, internet so prežeti s seksualizacijo, pornifikacijo in objektifikacijo žensk in deklet. Ženske in dekleta so predstavljene in obravnavane primarno kot spolno bitje, kot objekt, zreducirane zgolj na svojo seksualno dimenzijo. To ženske postavlja v podrejen položaj, kar vpliva tudi na normaliziranje in legitimiranje nasilja nad njimi.

Pokažite mladim prvo sliko z dekletom na barskem stolu. Povejte jim, da gre za oglas in jih vprašajte, kaj ta slika oglašuje. Gre za reklamo za čevlje in za primer pornifikacije v oglasih.

Razpravljajte s skupino še o drugi sliki (na kateri so različne naslovnice revije GQ) o naslednjih vprašanjih:

- *Kakšna je razlika med medijsko reprezentacijo žensk in moških?*
- *Kaj vidimo na primerih naslovnic revije GQ? Kako so prikazane ženske in kako moški? (Podobe žensk so izredno seksualizirane, razgaljene, celo pornificirane, ženske predstavljajo kot objekt brez posebnih značajskih lastnosti. Izražajo spolnost, zapeljivost, igrivost, ranljivost, skrivnostnost … medtem ko so moški na slikah zapeti do vratu in izžarevajo značaj: moč, sposobnost, odločnost, samozavest …).*
- *Kako taka reprezentacija v medijih, oglasih, videospotih vpliva na naša stališča, prepričanja, pričakovanja o ljudeh obeh spolov? Kako vpliva na naš odnos in vedenje do* ženskin moških*?*
- *Kako vpliva na to, kaj čutimo, da družba pričakuje tudi od nas glede na to, katerega spola smo?*

Prosojnica 17: **Podprimo enakost spolov**

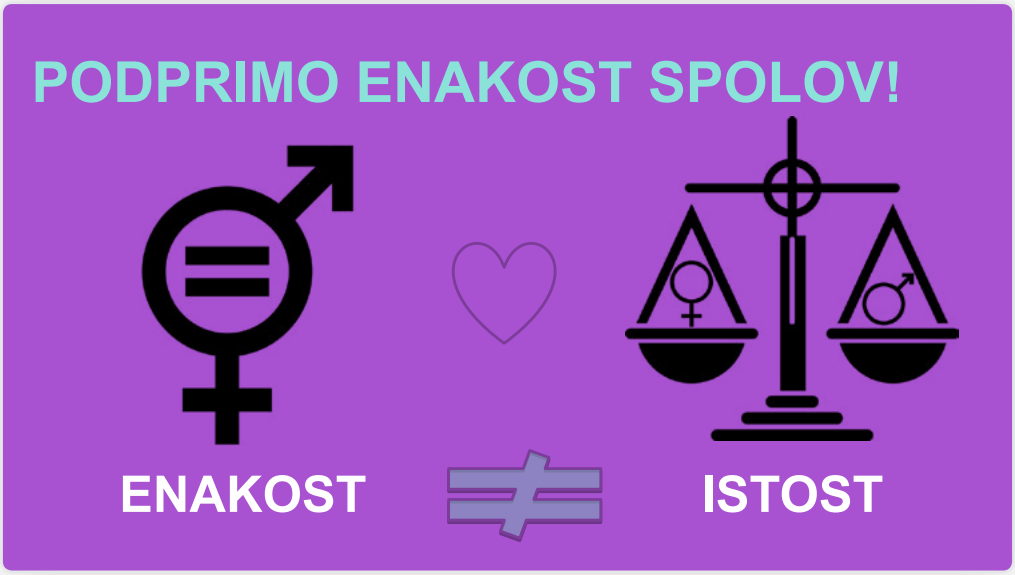

MLADIM RAZLOŽITE:

Tu je odgovor in rešitev za prej predstavljene probleme spletnega nasilja nad dekleti, ki je posledica stereotipov in predsodkov v naši družbi. Podprimo enakost spolov!

Kaj to pomeni? Veliko ljudi meni, da enakost pomeni, da smo moški in ženske isti. Nikakor ne, prav nasprotno, enakost pomeni sprejemanje razlik in drugačnosti moških in žensk. Pomeni, da smo moški in ženske enakovredni, imamo iste pravice, enako moč doma, v šoli, službi, na spletu, v družbi, ne glede na naše razlike in različne družbene vloge.

Želimo si, da *spol ne bi določal, kaj je primerno ali neprimerno zate, s katerimi igračami se lahko ali ne smeš igrati, kateri poklic izbrati, si premočna ali prenežen za svoj spol … Enakost torej prinaša enake priložnosti za oba spola.* Šele ko vsi pričnemo tisto, v čemer smo dobri in *kar nas veseli ter razvijamo svoje potenciale, lahko polno prispevamo k družbenemu razvoju, od katerega bomo imeli korist vsi, tako ženske kot moški.*

Raziskave kažejo, da je v družbah, kjer je večja enakopravnost med ženskami in moškimi, veliko manj nasilja nad ženskami.

Zato ne reproducirajmo stereotipov in vedenj, ki diskriminirajo ženske, temveč se jim zoperstavljamo. Zagovarjajmo in si prizadevajmo za enakovreden položaj deklet in žensk v družbi.

OGLED VIDEA

Klik na tehtnico na desni odpre video Sektorja za enake možnosti pri MDDSZ »Podprimo enakost med spoloma«, dostopen na spletu na povezavi: https://www.youtube.com/watch?v=h-BWk8anv6Q

ETIČNI KODEKS OBNAŠANJA NA SPLETU

Pogovor sklenite z oblikovanjem naslednje točke etičnega kodeksa:
4. Zavedam se stereotipov ter dekleta in fante obravnavam enako!

5. SKLOP: **UKREPANJE OB SPLETNEM NASILJU ZARADI SPOLA** (prosojnice od 18 do 22)

Peti sklop obravnava definiranje udeleženih v spletno nasilje zaradi spola in njihovih vlog ter krepitev moči mladih za etično in empatično ravnanje v primerih spletnega nasilja zaradi spola.

Prosojnica 18: **Kako lahko ustavimo spletno nasilje?**

MLADIM POVEJTE:

Do sedaj smo se pogovarjali, kako prepoznati nasilje, zdaj pa nadaljujemo s tem, kaj storiti oz. kako ukrepati ob nasilju.

DELO V SKUPINAH

Mladim znova dajte na voljo nekaj minut, da v skupinah od dve do pet oseb razmislijo in se pogovorijo o vprašanju »Kako lahko ustavimo spletno nasilje nad ženskami in dekleti?«. Ugotovitve naj vsaka skupina zapiše na list papirja. Po preteku časa povabite vsako skupino, da predstavi svoje ugotovitve, in jih skupaj pokomentirajte.

ZA SREDNJE ŠOLE

Celotni skupini postavite vprašanje »Kako lahko ustavimo spletno nasilje nad ženskami in dekleti?« in vodite razpravo na to temo.

OGLED DVEH VIDEOV:

1. Klik na sliko dekleta odpre video »Odklikni! Vsaka 12. ženska bo v življenju doživela vdor v zasebnost«, dostopen na spletu na povezavi: https://www.youtube.com/watch?v=o37ytejn1R4
2. Klik na podčrtano besedo »ustavimo« odpre video projekta Varni brez nasilja (ISA Institut) »Jaz ne bom! Kaj pa ti?«, dostopen na spletu na povezavi: https://www.youtube.com/watch?v=8A2vRg364NA

Prosojnica 19: **Udeleženi v spletnem nasilju**

Mladim predstavite, kako se lahko udeleženi v spletnem nasilju nad dekleti in ženskami odzovejo glede na to, v kakšni vlogi se znajdejo:

KOT ŽRTEV:

- POSTAVI MEJE. Ko ti ni prijetno, postavi mejo. Nasilje ni naravna nesreča, ki te doleti. Na povzročitelja ali povzročiteljico lahko vplivaš. Pomembno je, da deluješ asertivno. To pomeni, da se jasno postaviš zase in svoje pravice, ne da bi s tem posegal v pravice druge osebe.
- ZAHTEVAJ, DA POVROČITELJ/-ICA PRENEHA. Jasno povej, kaj te moti, in zahtevaj, da s tem preneha. Raziskave so pokazale, da taka reakcija naleti na najboljši odziv. Na primer: »Ne piši takih stvari o meni. Nehaj!« – »Ne objavljaj mojih slik. Izbriši slike, ki si jih objavil/-a«. Lahko izraziš tudi svoja čustva: »Počutim se žalostno in jezno, ker se mi posmehuješ prek spleta. Prosim, da tega več ne delaš.«
- ODGOVORI S HUMORJEM. Raziskave so pokazale, da odgovor na šaljiv, humoren način v nekaterih primerih spletnega nasilja učinkuje koristno, razelektri napetost in preseneti, razoroži povzročitelja/-ico nasilja.
- BLOKIRAJ, PRIJAVI. Nasilje prijavi tam, kjer se ti dogaja – na družbenem omrežju, v forumu, aplikaciji. V nekaterih primerih je potrebna tudi prijava na policijo. Blokiraj spletne stike, ki te žalijo, zalezujejo, neželeno s teboj navezujejo stik.
- POVEJ, POIŠČI POMOČ. Ne bodi tiho. To, da si žrtev, ne pomeni, da si šibka. Poišči pomoč na spletu ali zunaj njega. Povej prijateljem, družini, učiteljem. Lahko pokličeš tudi na Tom telefon 116 111. Dobro je, da svoje dejanje napoveš. Na primer: »Če me ne nehaš zmerjati, bom poiskala pomoč učiteljice.«

KOT PRIČA:

- PODPRI ŽRTEV. Žrtvi lahko izraziš podporo javno ali v zasebnih sporočilih. Povej ji, da si opazil/-a, da je žrtev nasilja in da ta dejanja obsojaš in ji želiš stati ob strani.
- PODAJAJ POZITIVNE KOMENTARJE. Če je nekdo tarča žaljivih komentarjev, lahko ti podaš pozitiven komentar in izpostaviš, kaj ti je na njej, njenih slikah, osebnosti, obnašanju, dosežkih ipd. všeč. Postavi se na stran žrtve.
- JASNO OBSODI VSAKO NASILJE. Če vidiš, da se dogaja spletno nasilje, lahko tudi sam povzročitelju/-ci nasilja napišeš/rečeš, da se ti to ne zdi primerno. Posebej fantje, zavedajte se, da nasilje ni zabavno, ni smešno in ni samo šala. Nasilje je resno in zaradi njega žrtev trpi. Zato ga ne dopuščajte med svojimi prijatelji, sošolci, ampak ga jasno in glasno obsodite. Če so ljudje tiho, se nasilje normalizira. Na primer: če sošolec tebi in skupini fantov pošlje/pokaže golo sliko svojega dekleta, mu reci, da se ti to ne zdi v redu in da je to zloraba. Povsod, kjer si priča nasilju, ozaveščaj, prepričuj in zagovarjaj svoja stališča proti nasilju.
- SPREGOVORI, POIŠČI POMOČ. Če se kot priča bojiš poseči v nasilje na spletu, saj ne želiš tudi sam postati tarča nasilja, poišči pomoč. Povej odrasli osebi, ki je vredna zaupanja, kaj se dogaja.

KOT POVZROČITELJ/-ICA:

- RAZVIJAJ ČUJEČNOST. Opazuj sebe in svoje telo v vsaki situaciji. Bodi pozoren na svoje odzive na to, kar se dogaja okrog tebe. Kaj v tebi sproža potrebo po nasilnem vedenju do druge osebe? Kako to čutiš v telesu? Lahko napetosti poskušaš sprostiti na kakšen bolj sprejemljiv način, npr. da tolčeš po blazini, na vso moč tečeš na mestu, kričiš na ves glas v naravi ali v blazino?
- RAZVIJAJ EMPATIJO DO SEBE IN DRUGIH. Empatija je nekaj, kar lahko razviješ. To je razumevanje in sprejemanje sebe in drugih. Nihče ni popoln. Tak kot si, si v redu, in tudi drugi so v redu taki, kot so. Če se sprejemamo in razumemo, lahko sobivamo brez nasilja.
- POIŠČI POMOČ. Nasilje pogosto izvira iz težav osebe, ki nasilje izvaja. Če problemov in določenih situacij ne znaš reševati drugače kot z nasiljem, je nujno, da si poiščeš pomoč oz. svetovanje. Verjemi, da lahko prideš do tega, da boš lahko ravnal/-a bolje in boš sam/-a s sabo veliko bolj zadovoljna.

ETIČNI KODEKS OBNAŠANJA NA SPLETU

Ugotovitve pogovora napišite na plakat etičnega kodeksa kot naslednje točke:
5. Če doživljam nasilje, znam reči NE. Pravico imam postaviti se zase!
6. Če opazim, da se nasilje dogaja drugim, to odločno obsodim in podprem žrtev!
7. Razvijam čuječnost in krepim empatijo do sebe in drugih ter ne povzročam nasilja!

Prosojnica 20: **Bodimo etični**

Povabite vse mlade, naj besede in ravnanja, ki vzbujajo nelagodje, nestrpnost, kot so: sovraštvo, strah, seksizem, zmerjanje, nadlegovanje, pornografija brez privolitve (širjenje intimnih posnetkov) in spletno nasilje, zamenjajo s SVOBODO, POGUMOM, SOLIDARNOSTJO, SPREJEMANJEM, VARNOSTJO, PREVENTIVO in SPOŠTOVANJEM ZASEBNOSTI.

Prosojnica 21: **Empatija**

UVODOMA MLADIM POJASNITE:

Zavedanje sebe, svojih občutkov (čuječnost) in prepoznavanje občutkov drugih (empatija) sta ključnega pomena za preprečevanje spletnega nasilja nad ženskami in dekleti ter tudi prepoznavanja in ukrepanja, ko se tako nasilje že dogaja. Oboje lahko razvijamo, »natreniramo«.

Čuječnost pomeni biti povsem prisoten/-na v trenutku. Pomeni, da se zavedamo, kaj razmišljamo, kaj govorimo/pišemo, kako se počutimo (veselje, sreča, jeza, ljubosumnost ...), kaj si želimo. Pomembno je, da se občutkov »samo« zavedamo in jih ne ocenjujemo, ne delimo na »dobre/slabe«, brez presojanja, brez kritike.

Empatija pa pomeni, da pomislimo, kako se počuti druga oseba, ki je nadlegovana s kakršnokoli obliko nasilja, kako bi se počutila naša sestra/mama/teta/prijateljica, če bi se to dogajalo njej, in kako bi se počutili mi, če bi bili mi sami žrtev.

MLADIM POSTAVITE VPRAŠANJA IN PRI VSAKEM PUSTITE NEKAJ TRENUTKOV, DA SI V MISLIH ODGOVORIJO.

1. *Ali se zavedam sebe in svojih občutkov?*
2. *Ali se zavedam, da se vsi ne odzivajo na enak način kot jaz?*
3. *Ali poskušam razumeti stališče drugega?*
4. *Ali poslušam in razumem, ko mi nekdo pove, kaj doživlja?*
5. *Ali se lahko vživim v občutke drugih?*

NATO VODITE RAZPRAVO O NASLEDNJIH VPRAŠANJIH:

- Je biti empatičen/-na lahko ali težko?
- Kaj oz. kdaj je težko in zakaj?
- Kaj bi potrebovali, da bi lahko bili empatični?

MLADIM LAHKO PREDLAGATE NEKAJ NAČINOV, KAKO NA SPLETU RAVNATI EMPATIČNO IN ČUJEČNO:

- *Ne pozabi, da so ljudje, s katerimi se pogovarjaš in igraš na spletu, resnični ljudje. Tudi če jih ne poznaš osebno, si predstavljaj, da oseba sedi zraven tebe, preden poveš ali vtipkaš karkoli.*
- *Počakaj. Ne odzovi se takoj. Ko se zgodi nekaj, kar te jezi, si vzemi nekaj časa, da prvi naval jeze ali strahu zbledi.*
- Če zmoreš, *se pogovori osebno in ne na spletu. Ne pozabi, da ljudje na spletu težje zaznajo, kako se počutiš, zato lahko dogodek hitro preraste v dramo.*
- *Pogovori se s prijatelji/-cami in družino o tem, kako se počutiš. (Otroci vztrajno trdijo, da je za rešitev spletnega konflikta dovolj, da jim nekdo prisluhne in jih sliši.) Če ne moreš govoriti z nekom, ki ga poznaš, pokliči telefonsko številko za pomoč npr. TOM telefon, SOS telefon ...*
- *Svoje skupine sledilcev/sledilk oz. spletnih prijateljev/-ic ne prosi za pomoč. Raziskave so pokazale, da prejem velike količine sporočil s podporo močno ojača čustvo jeze in lahko povzroči dramo in zaostri konflikt.*
- *Pozornost usmeri v to, kaj čutiš! Dobre odločitve je težko sprejeti, ko smo besni, prestrašeni ali užaljeni. Če ti srce divje utripa ali če imaš občutek tesnobe, je bolje, da se za nekaj časa odklopiš z interneta in nadaljuješ, ko se telo in čustva pomirijo.*
- *Razmisli o posledicah, preden postaneš del problema.*

Prosojnica 22: **Kam po pomoč?**

Povejte mladim, da poleg staršev, učiteljic in učiteljev, prijateljev in prijateljic lahko za pomoč zaprosijo naslednje organizacije, katerih logotipi so na prosojnici:

- Točka osveščanja o varni rabi interneta Safe.si: www.safe.si
- TOM telefon za otroke in mladostnike: 116 111, www.e-tom.si
- Točka za prijavo sovražnega govora in posnetkov spolnih zlorab otrok na internetu Spletno oko: https://www.spletno-oko.si
- Logout Center pomoči pri prekomerni rabi interneta: www.logout.si
- Društvo za nenasilno komunikacijo: https://www.drustvo-dnk.si/
- Društvo SOS telefon: http://www.drustvo-sos.si/
- Varni na internetu: www.varninainternetu.si
- SI-CERT, nacionalni odzivni center za kibernetsko varnost: www.cert.si
- Informacijski pooblaščenec (IP): www.ip-rs.si
- Policija obravnava in preuči vsak posamezen primer, pri katerem ugotavlja elemente kaznivega dejanja, prekrška ali kakšnega drugega dogodka, ki je v pristojnosti policije. Več informacij najdete na spletnih straneh Policije:
  - Nasilje nad vrstniki, kjer je omenjeno tudi spletno nasilje: https://www.policija.si/index.php/sl/preventiva-/kriminaliteta/427-nasilje-nad-vrstniki
  - Ne postanite tarča spletnega izsiljevanja z golimi posnetki ali fotografijami: https://www.policija.si/index.php/sl/preventiva-/kriminaliteta/78867-izsiljevanje-preko-spleta-in-druabnih-omreij
  - Starši in otroci, zavarujte se pred zlorabami na internetu: https://www.policija.si/index.php/sl/preventiva-/kriminaliteta/6020-stari-in-otroci-zavarujte-se-pred-zlorabami-na-internetu-policija-svetuje

Pomembno: lokacije spletnih strani se lahko spremenijo. V tem primeru naj v spletne iskalnike vtipkajo opis problema.

ETIČNI KODEKS OBNAŠANJA NA SPLETU

Napišite še zadnjo točko kodeksa:
8. Znam in ni me sram poiskati pomoč.

6. SKLOP: **ETIČNI KODEKS OBNAŠANJA NA SPLETU** (prosojnica 23)

Aktivnost: priprava lastnega etičnega kodeksa

Prosojnica 23: **Etični kodeks obnašanja na spletu**

Mlade povabite, naj upoštevajo svoj etični kodeks.
V znak zaveze se lahko pod kodeks podpišejo.
Dogovorite se, kje bo kodeks obešen.

ETIČNI KODEKS OBNAŠANJA NA SPLETU

1. Spoštujem meje drugih, tudi na internetu!
2. Vse razen JA je NE (vprašam, poslušam, spoštujem)!
3. Prepoznam spletno nasilje in vem, da ima resne posledice!
4. Zavedam se stereotipov ter dekleta in fante obravnavam enako!
5. Če doživljam nasilje, znam reči NE. Pravico imam postaviti se zase!
6. Če opazim, da se nasilje dogaja drugim, to odločno obsodim in podprem žrtev!
7. Razvijam čuječnost in krepim empatijo do sebe in drugih ter ne povzročam nasilja!
8. Znam in ni me sram poiskati pomoč.

Zadnja prosojnica: **Logotipi projekta Odklikni!**

Nujen del delavnice je tudi prikaz logotipov financerjev in izvajalcev projekta Odklikni!, v okviru katerega so bile vsebine učnega načrta pripravljene.

Uredila: Ajda Petek

Izdajateljica: Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani – Center za družboslovno informatiko, Kardeljeva ploščad 5, 1000 Ljubljana (v okviru projekta Odklikni! Ustavimo spletno nasilje nad ženskami in dekleti)

Založila: Fakulteta za družbene vede, Založba FDV

Lektoriranje: Ksenija Pečnik

Oblikovanje: Bojan Senjur

Prelom: Marko Jelovšek

Leto izdaje: november 2019

Brezplačna publikacija

Publikacija je dostopna na: http://odklikni.enakostspolov.si/o-projektu/

Učni načrt je izdan pod licenco »Priznanje avtorstva-Nekomercialno-Deljenje pod enakimi pogoji 4.0 Mednarodna (CC BY-NC-SA 4.0). Celotna licenca je dostopna na: https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/legalcode

Dovoljeno vam je:

- **Deljenje** — kopiranje in razširjanje vsebin v kakršnemkoli mediju in obliki
- **Predelovanje** — remixanje, urejanje, predelava in vključevanje vsebine v lastna dela

Pod sledečimi pogoji:

- **Priznanje avtorstva** — Primerno morate navesti avtorja, povezavo do licence in označiti spremembe, če so kakšne nastale. To lahko storite na kakršenkoli razumen način, vendar ne na način, ki bi namigoval na to, da dajalec licence podpira vas ali vašo uporabo dela.
- **Nekomercialno** — Te vsebine ne smete uporabiti v komercialne namene.
- **Deljenje pod enakimi pogoji** — Če vsebino uredite, predelate (remixate) ali gradite na njej, morate svojo različico razširjati pod isto licenco kot izvirnik.

OdKLIKNI

Ustavi spletno nasilje nad ženskami in dekle

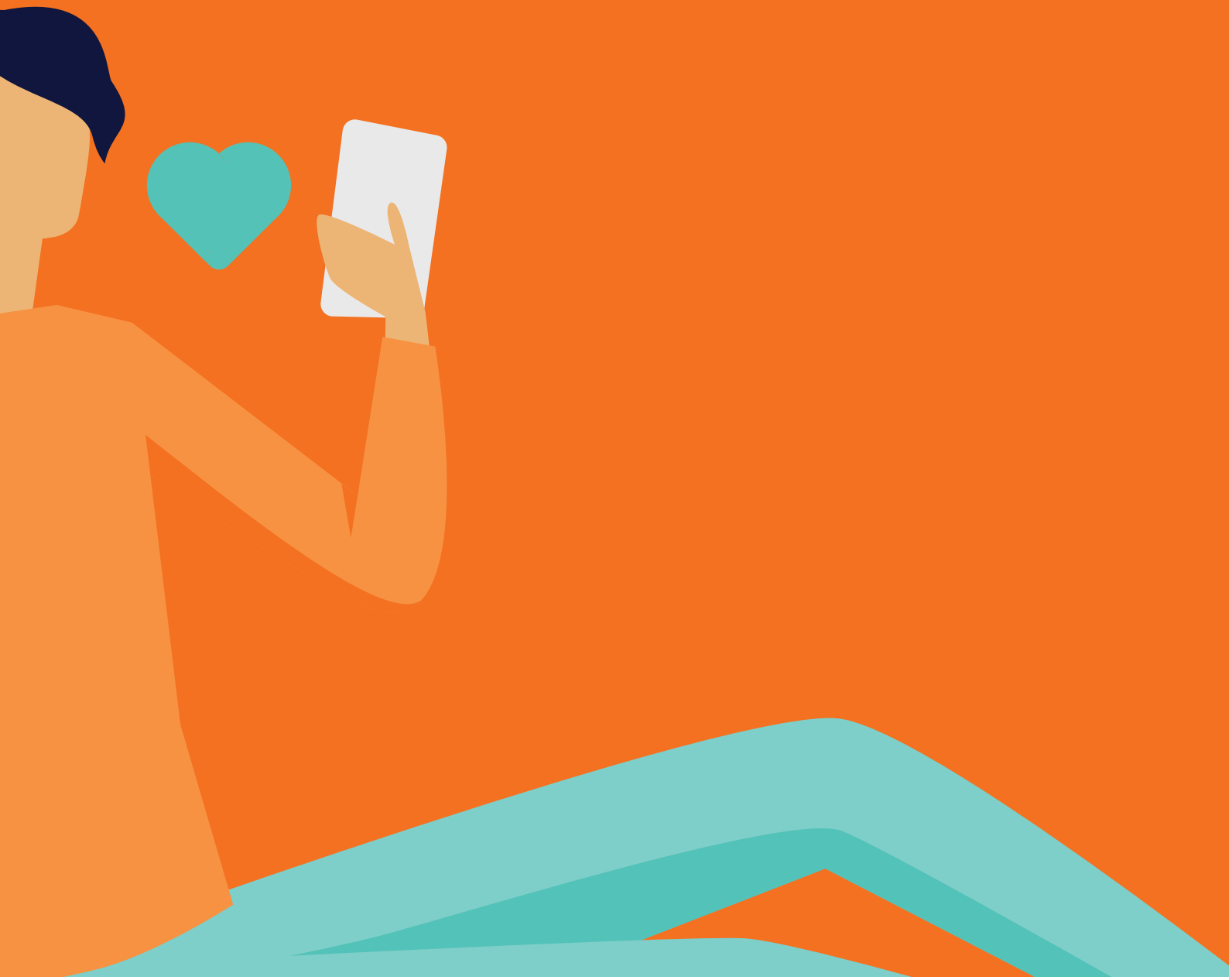

Sofinancira Program za pravice, enakost in državljanstvo Evropske unije

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za družbene vede

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA DELO, DRUŽINO, SOCIALNE ZADEVE IN ENAKE MOŽNOSTI

REPUBLIKA SLOVENIJA
POLICIJA

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA PRAVOSODJE